

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

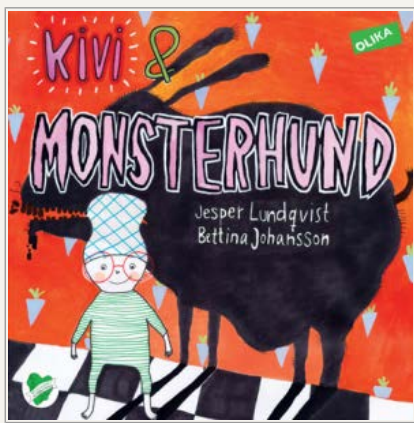
Behövs ett nytt pronomen?

Af Per-Åke Lindblom 20. marts 2012 • I kategorien Ord •

Den 20 januari publicerade Svenska Dagbladet en artikel, "[Det behövs ett nytt ord i svenskan](#)", av Karin Milles/Karin Salmson/Marie Tomicic, som pläderade för införandet av ett det könsneutrala pronomenet *hen* i tredje person singularis. Detta var startskottet till en intensiv debatt, både i omedelbar anslutning till artikeln och i tidningspress och bloggar.

Varför propagerar författarna för ordet?

"Jo, för att ordet hen ger möjlighet att möta världen mer förutsättningslöst. Boken Kivi & Monsterhund blir en bok där alla barn kan identifiera sig utan att behöva förhålla sig till kön. "... det mänskliga och aktiva särskiljandet av kön ger negativa konsekvenser för båda individ och samhälle och att en friare inställning utan lika stark könsindoktrinering skulle ge en bättre framtid."

Barnboken "Kivi & Monsterhund" skrevs för att provocera fram en debatt om det könsneutrala pronomenet "hen"

Det är uppenbart att författarna tror att införandet av *hen* inte bara skulle leda till att människors, särskilt barns, verklighetsuppfattning utan även att verkligheten skulle förändras. En inte "*lika stark könsindoktrinering skulle ge en bättre framtid*"! Men språk är en spegling av verkligheten, d.v.s. ett sätt att beskriva verkligheten med hjälp av symboler. Man kan förändra verkligheten genom att ge en befallning (som eventuellt åtlöds), genom att avge ett löfte eller förkunna en dom. Men om man förändrar beskrivningen, d.v.s. genom att byta ut eller lägga till ord, förändras inte verkligheten. Det är inte orden som har skapat tukthusen, fängelserna och kriminalvårdsanstalterna. Beteckningarna har ändrats för att fängelsesystemet successivt har reformerats. Det är inte ändrat språkbruk som förändrat kvinnans ställning i Sverige utan det faktum hon under 1900-talet, särskilt efter andra världskriget, i allt större utsträckning inträtt i den samhälleliga produktionen och därmed blivit självförsörjande och ekonomiskt oberoende.

I.

Mig veterligt skiljer alla indoeuropeiska språk på levande och döda ting. Inom kategorin levande görs en åtskillnad mellan manligt och kvinnligt. Detta ger upphov till maskulinum, femininum och neutrum i språket. *Den* är en 1700-talskonstruktion i svenska språket och saknas i genuina svenska dialekter. Åtskillnaden mellan två kön är grundläggande för alla däggdjurs reproduktion, inklusive människor, och därmed överlevnad. Distinktionen har alltså i högsta grad täckning i verkligheten. Som Peter Trudgill skriver i "Sociolinguistics":

"Du tror kanske att det första du lägger märke till, när du möter några människor för första gången är deras kläder, deras röster, eller deras ögon, eller deras leende. Om du verkligen tror det, har du emellertid helt fel. Faktiskt är det första som du uppmärksammar när du möter dem är vilket kön de tillhör. Detta är så uppenbart att vi inte ens tänker på det. Uppdelningen av den mänskliga rasen i manligt och kvinnligt är så fundamental och tydlig att vi tar den för given. Det faktum att skillnaden är så grundläggande betyder att det knappast är förvånande att den avspeglas och indikeras i alla mänskliga språk. Det är ett semantiskt allmänbegrepp, som är lexikaliserad i alla språk i världen i termer av par som man-kvinna, pojke-flicka, son-dotter och så vidare." (Sid. 61, Penguin Books, Fourth Edition 2000 – egen översättning)

Det finns naturligtvis språk, finska, kinesiska och några indoeuropeiska språk som exempelvis farsi, som har samma ord för pronomenet i tredje person singularis. Men på vilket sätt speglar det en mer jämställd verklighet för män och kvinnor än bland talare av svenska? Vilka är de empiriska bevisen för detta? Författarna berättar om en liten pojke i Jönköping, som överfölls 2011, för att han använde rosa och nagellack, vilket tolkas som kvinnliga attribut. Menar författarna att en sådan pojke inte skulle ha blivit överfallen i Finland, Kina eller Iran? Menar författarna att om jönköpingsborna använt ordet "hen" skulle detta aldrig ha skett?

Det finns inget tredje kön i praktiken; keruber har aldrig funnits och eunucker och kastrater finns inte längre. Mer än 99 procent av befolkningen har sexuella preferenser riktade mot det ena eller båda könen. De som är transsexuella eller asexuella har likväl genitalier och uppfattas av utomstående ändå ha könstillhörighet.

Av den debatt som hittills förts, får man lätt det intrycket att det enda sättet att ange könstillhörighet i ett språk sker genom att könsbestämma ett substantiv eller använda ett personligt pronomen i tredje person singularis.

Men det finns många andra sätt att markera kön. I vissa språk använder män och kvinnor sig av olika ord för samma företeelse och lär sig detta från tidig ålder; deras vokabulär skiljer sig alltså åt på bestämda punkter. Mycket vanligt är också att ord och fonem uttalas olika beroende på kön liksom att sättet att tala växlar beroende på vilket kön den andre har. Det finns språk, där man omtalar sig själv med olika pronomen i första person singularis beroende på ens kön. Det finns språk, där verbens form är avhängig talarens kön. Det finns också undersökningar i fråga om västliga indoeuropeiska språk, som visar att kvinnor är mer benägna att tala "vårdat", eller på ett sätt som uppfattas som

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forsoet www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognavn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog museet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Ord'

Ordbog over det danske Sprog

Coole Songs Downloaden – om engelsk påvirkning af dansk og tysk Sociologisk leksikon

'Ordmagi' som teknisk term?

Nye kommentarer

Maj-Britt Kent Hansen til 1

Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

william fich til Jødiske efternavne

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

Herluf Hansen til Ded borrijnholmska måled

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

värdat, och att anpassa sig till den rådande högststatusvarieteten.

Författarna skriver:

"Ett motargument är just att ordet hen kan leda till att skillnaderna mellan könsrollerna suddas ut."

Men *hen* suddar inte ut könsrollerna; det gör varken från eller till. Könsskillnader och könsroller är objektiva. De existerar vare sig man vill det eller inte. De förra är biologiskt betingade och de senare är delvis avhängiga de förra, men också socialt och kulturellt betingade, och förändras över tid. Därför varierar könsrollerna från kultur till kultur. Till och med små barn i Sverige blir tidigt medvetna om könsskillnaderna, antingen via syskon, på stranden, på dagis eller när de börjar skolan. Hur länge vill författarna att man ska undanhålla barnen att det faktiskt finns två kön? Och hur ska detta gå till? Det räcker väl inte att läsa högt ur en barnbok? Är det inte bättre att föräldrarna lär ut att det ena könet inte är former än det andra och dessutom praktiserar denna inställning gentemot egna och andras barn?

II.

Ett införande av *hen* kan också motiveras av rent språkliga skäl; detta är "lätt"-versionen, men frågan är om man inte får den andra, ideologiska versionen på köpet.

"Men hen används också för att undvika könsbestämning över huvud taget. En person kan i vissa situationer vilja kallas hen för att slippa bli kategoriserad efter kön. Författare kan vilja skriva om ett barn utan att berätta om det är en pojke eller flicka. Och ganska ofta behöver man tala eller skriva om en okänd person – en student, en kund, en patient eller en anställd vem som helst – inte minst i informationstexter. Gemensamt för exemplen är att kön inte har någon betydelse i sammanhanget. Språkvårdens rekommenderade pronomen för allmän syftning är än så länge den, om det inte går att skriva utan pronomen." (Anna-Malin Karlsson)

Detta behov verkar vara konstruerat. Det går alldeles utmärkt att använda de två könsneutrala pronomen i tredje person singularis som redan finns i svenskan, nämligen *den* eller *det*. Man kan skriva *han/hon* och *hon/han* växelvis. I formella sammanhang kan man också skriva *vederbörande*, *den/det gäller/angår/berör/tillkommer/vederbör*, *ifrågavarande*, *personen i fråga* eller *lämplig person*. Man kan upprepa substantivet eller skriva om meningen så att behovet av ett pronomen i tredje person singularis bortfaller. Detta är fallet med följande exempel.

Språkvetaren Daniel Wojahn vid Södertörns högskola genomförde ett experiment där han lät ett urval människor läsa en text där olika pronomen används om en obestämd telefonanvändare. Den exempelmening som Daniel Wojahn valde var *"Om användaren inte har någon handsfree kan han i stället sätta på mobilens högtalarfunktion."* Tillsammans med *han* testades *han* eller *hon*, *hon* eller *han*, *han/hon*, *den* och *hen*. Flertalet valde *hen*. Men exempelmeningen måste vara helt konstruerad: Vilken manualförfattare utgår från att alla mobilanvändare är män? I verkligheten skulle manualförfattaren kunnat undvika hela problemet genom en omskrivning: *"Om användaren inte har någon handsfree kan i stället mobilens högtalarfunktion utnyttjas/användas."*

En del bloggare ger olika förslag när *hen* skulle kunna användas. När man frågar vad en nybliven förälder eller ett nyblivet föräldrpar vad ett barn heter, kan man enligt en bloggare fråga: Vad heter *hen*? Det är ju inte ovanligt att man tar fel på könet på en påklädd bebis, som man ser för första gången. Det undviker man dock enkelt genom att fråga: Vad heter *ditt/ert barn/barnet* eller t.o.m. *det*. Den som vill använda *hen* i detta sammanhang måste faktiskt på förhand försäkra sig om att de tillfrågade förstår vad *hen* betyder. Vad har man då vunnit?

III.

Ordbildning är en huvudsakligen spontan process. Fram till 1700-talet – och fortfarande i många svenska dialekter – förekom det endast tre genus i svenskan, maskulinum, femininum och neutrum. Eftersom en tumregel säger att 30 procent av alla nuvarande svenska substantiv är neutrum (kräver "ett"), betyder det gissningsvis att 70 procent av substantiven tidigare var maskulina eller feminina. Personligen tror jag att fördelningen dem emellan var tämligen jämn och "rättvis". Det vittnar dialekterna fortfarande om. "Sol", "jord", "dörr" etcetera var feminina, medan "måne", "himmel" och "stol" och olika redskap var maskulina. "Människa" och "klocka" behandlas fortfarande som feminina i rikssvenskan. Det föll sig också naturligt att dela in djuren enligt könstillhörighet. Nynorska, färöiska och isländska har fortfarande maskulinum, femininum och neutrum liksom tyskan. Det var inte så att män och kvinnor i tidernas början satt och ackorderade om vilket genus solen resp. månen skulle ha. Det avgjorde slumpen eller eventuellt vissa mytologiska föreställningar.

Det är betydligt lättare för substantiv, verb och adjektiv att ta sig in i svenska språket än ett nytt pronomen som *hen*. För att *hen* ska rota sig i svenskan krävs att språkanvändarna upplever att pronomenet behövs eller att det blir osedvanligt populärt. Då förslår inte enstaka kampanjer så länge majoriteten av språkanvändarna direkt motsätter sig förslaget.

Behovet av ytterligare ett könlöst pronomen är konstruerat och går tillbaka på en grumlig verklighetsuppfattning. Barnboksförfattarnas syn på språkets roll är idealistisk och med det menar jag att den har föga med verkligheten att göra.

Per-Åke Lindblom

f.d. gymnasielärare, medlem i [Språkförsvaret](#)

Läs også:

- [Kong Margrethe og dronning Henrik](#) Dronning Henrik på fransk visit nede i riget (foto: Erik Christensen, Wikimedia) Den netop overståede folkeafstemning og surrealistiske diskussion om 'ligestilling' i kongefamiljen om et halvt århundrede, følges nu op...
- [Ordmaleren Tolkien](#) Man kenuva fána kirya métime hrestallo kira i fairi néke ringa súmaryasse ve maiwi yaimië? Hvem skal se et hvidt skib forlade den sidste strand, de blege ånder i dets...
- [Hvilke dyr kan tale eller forstå sprog?](#) Det korte svar er: Kun mennesker. Andre dyr bruger ikke sprog. Men, siger du nu, er der ikke nogen dyr der kommer tæt på sprog? Er der ikke dyr der...

Tagget med: [besjælethed](#), [biologi](#), [køn](#), [Ord](#), [pronominer](#)

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
juli 2018	Ethnologue: Languages of the World
juni 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
maj 2018	LL-Map: Language and Location
april 2018	Minority Rights Group
marts 2018	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2018	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
januar 2015	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
december 2014	
november 2014	
maj 2014	
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	

3 kommentarer

Ole Stig Andersen

22. marts 2012 • 15:33

Allerede for små 40 år siden foreslog bagsideredaktøren på bladet Ingeniøren de kønsneutrale pronominer hyn, hym og hynnes i stedet for hun/han, hende/ham og hendes/hans. Det forslag fik nu aldrig rigtig fat i sprogbrugerne, men var, så vidt jeg husker, heller ikke ganske seriøst ment. Det er 'hen' derimod, men det vil næppe heller få fat. Det er alt for påfaldende for noget der skal gå for at være neutralt.

Svar

Ole Stig Andersen

23. marts 2012 • 11:19

Hvis man tøver med at bruge 'hen' eller 'hyn' eller hvad der nu bliver foreslået, så kan man trøste sig med at sproget i forvejen har en måde at skjule kønnet på, nemlig flertal. "Om användaren inte har någon handsfree kan han i stället sätta på mobilens högtalarfunktion" kan könsneutraliseras til "Om användaren inte har någon handsfree kan de i stället sätta på mobilens högtalarfunktion" Det er nok en konstruktion der ikke huer Den Lille Logiker, men sprogbrugerne synes ikke at have noget imod den. Brugen af flertal så man undgår upassende specificering af køn (det være sig biologisk-socialt eller grammatisk) er en god gammel sprogvane. Se fx http://en.wikipedia.org/wiki/Singular_they

Svar

Jens Ledgaard

12. september 2012 • 11:24

Flertalsformen er ikke tilstrækkelig. Fx "Bankrøverens ansigt kunne ikke ses, fordi han/hun havde stor hætte på." Hyn, hym og hynnes er oplagt, fordi det ikke er ord, der findes i forvejen på dansk, som fx hen, hin, høn (høm, høns). Da jeg lancerede ordet på bagsiden af Ingeniørens Ugeblad 19. november 1976 var det ikke blot for sjov. Det var fordi man i de tider blev irettesat, hvis man sagde "han" om formanden, direktøren, inspektøren osv. Rødstrømperne fastholdt, at man skulle lære at sige han/hun. Det gjorde jeg så i omtale af tiltalte, svindlere, bankrøvere, skrankepaver mv. – men her var det pludselig ikke så påkrævet.... Jenle

Svar

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.